

MANIFEST VAN DE COALITIE

RIGHT TO PROTEST

**RECHT OP
PROTEST**

INHOUDSTAFEL

1. INLEIDING	3
2. CONTEXT	3
3. DE COALITIE EN HAAR DOELSTELLINGEN	5
4. VASTSTELLINGEN EN EISEN VAN DE COALITIE	7
A. VÓÓR EEN BETOGING	7
1. Vaststellingen	7
2. Onze eisen	8
B. TIJDENS EEN BETOGING	9
1. Vaststellingen	9
2. Onze eisen	10
C. NA EEN BETOGING	11
1. Vaststellingen	11
2. Onze eisen	12
D. EERBIEDIGING VAN HET INTERNATIONAAL RECHT	13
1. Vaststellingen	13
2. Onze eisen	14

1. INLEIDING

Hieronder volgt het manifest van de coalitie 'Right to Protest'.

Dit document beschrijft de context waarin de coalitie is opgericht, de doelstellingen die ze nastreeft, haar vaststellingen en haar eisen om de doelstellingen die ze zichzelf heeft gesteld te bereiken.

De coalitie staat open voor elke middenveldorganisatie die het betogingsrecht wil verdedigen en waarvan de doelstellingen verenigbaar zijn met de verdediging en bevordering van de fundamentele mensenrechten.

Dit manifest zal waarschijnlijk evolueren in functie van toekomstige gebeurtenissen en verzoeken/eisen van de coalitieleden.

Ondertekenaars/huidige leden:

ABVV-FGTB, ACLVB - CGSLB, ACV - CSC, AMNESTY INTERNATIONAL, CEPAG, CIRE, CNCD, FIAN, FOS, GREENPEACE, KIFKIF, LIGUE DES DROITS HUMAINS, LIGUE DES FAMILLES, LIGA VOOR MENSENRECHTEN, MOC, PAC, VLUCHTELINGENWERK, SORALIA, ...

2. CONTEXT

Betogen is een mensenrecht. Betogingen zijn van onschatbare waarde om het hoofd te bieden aan de autoriteiten en om vooruitgang te boeken op het gebied van wetgeving. Door de geschiedenis heen zijn ze de drijvende kracht geweest achter enkele van de machtigste sociale bewegingen. Ze hebben onrechtvaardigheden en mensenrechtenschendingen aan de kaak gesteld, mensen ter verantwoording geroepen en bevolkingsgroepen hoop gegeven.

Het betogingsrecht is gebaseerd op zowel het recht op vrijheid van meningsuiting als het recht op vreedzame vergadering (artikelen 10 en 11 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens), grondrechten die zijn vastgelegd in nationale en internationale wetgeving. Eerbiediging van deze rechten is essentieel als burgers hun recht op deelname aan het openbare leven willen uitoefenen. Naast de vrijheid van meningsuiting en het recht op vreedzame vergadering, zijn andere rechten essentieel voor de effectieve uitoefening van het recht om te betogen: het recht op leven, de vrijheid van vereniging en privacy, het recht om niet het slachtoffer te zijn van een willekeurige arrestatie en/of hechtenis, van marteling of andere vormen van mishandeling moeten ook worden gerespecteerd.

De geschiedenis laat zien dat protest een voorwaarde is voor een samenleving om vooruitgang te boeken en de uitdagingen waarmee zij wordt geconfronteerd aan te gaan. Daarom moet er ruimte voor protest worden gegarandeerd.

Alles wat niet uitdrukkelijk bij wet verboden is, moet als toegestaan worden beschouwd. Internationale richtlijnen stellen dat het grondrecht om te betogen "zoveel mogelijk ongereguleerd" moet worden uitgeoefend. Zoals het VN-Mensenrechtencomité terecht opmerkt: "Het vereisen van toestemming van de autoriteiten ondermijnt het principe dat het recht op vreedzame vergadering een grondrecht is." Er kan hooguit een kennisgeving worden opgelegd - op voorwaarde dat dit ruimte biedt voor flexibiliteit en dat dit spontane bijeenkomsten en de uitoefening van het recht op betoging niet belemmert. De staat is verplicht om het houden van een openbare bijeenkomst op de door de organisator gekozen plaats te vergemakkelijken en te beschermen en ook om ervoor te zorgen dat de inspanningen van de organisator om informatie te verspreiden over het houden van de genoemde bijeenkomst niet worden belemmerd. De staat moet zorgen voor adequate mechanismen en procedures om het praktische genot van de vrijheid van vergadering te garanderen zonder buitensporige bureaucratische regelgeving.

Het recht op betoging ligt helaas onder vuur en moet worden verdedigd.

Overal ter wereld wordt het betogingsrecht voortdurend beperkt, belemmerd en zelfs onderdrukt. Degenen die dit recht uitoefenen worden ook geconfronteerd met belemmeringen en zelfs represailles.

De kaart “Protect Demonstrations” van Amnesty International toont de huidige situatie van het recht op betoging over de hele wereld.

De kaart is gebaseerd op informatie van Amnesty International over talrijke geverifieerde meldingen van bedreigingen voor het recht op vreedzaam protest. Het geeft een overzicht van landen wereldwijd waar betogingen worden behandeld als een bedreiging, van buitensporig gebruik van geweld tegen demonstranten, van misbruik van “minder dodelijke” wapens, van militarisering of repressieve wetten.

Zoals deze kaart laat zien, wordt het recht om te betogen in veel landen over de hele wereld bedreigd.

Deze trend wordt ook in Europa waargenomen. Een rapport van het Europees Parlement over de situatie van de grondrechten in de Europese Unie betreurt “de alarmerende verslechtering van de situatie van mensenrechtenverdedigers in de Unie in de afgelopen jaren.” Het “dringt er bij de Commissie en de lidstaten op aan de nodige maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat mensenrechtenverdedigers veilig en ongehinderd hun werk kunnen doen.” Het verslag onderstreept “de cruciale rol van middenveldorganisaties bij het bevorderen van actief burgerschap, grondrechten en democratische participatie in Europa.”

Een recent rapport van de Speciale Rapporteur van de Verenigde Naties over milieuactivisten onder het Verdrag van Aarhus identificeerde ook dergelijke trends en benadrukte in het bijzonder dat “de repressie die milieuactivisten die hun toevlucht nemen tot vreedzame daden van burgerlijke ongehoorzaamheid momenteel in Europa ondervinden, een grote bedreiging vormt voor de democratie en de mensenrechten”.

Ook in België ontsnapt het recht om te betogen niet aan deze neerwaartse trends:

- Verplichtingen om lokale autoriteiten, steeds vroeger, op de hoogte te stellen;
- Onevenredige administratieve beperkingen voor het organiseren van openbare bijeenkomsten, die vooral groepen met beperkte middelen sterk afschrikken;
- Omleiding van parcours van betogingen, wat ten koste gaat van de relevantie van het parcours voor de eisen die worden gesteld;
- Verbod op alle protestbijeenkomsten op bepaalde plaatsen door bepaalde autoriteiten om commerciële en toeristische activiteiten te behouden;
- Disproportioneel en toenemend inschakelen van de politie tijdens mobilisaties in de openbare ruimte;
- Fouilleren van activisten die deelnemen aan een bijeenkomst;
- Preventieve arrestaties van mensen voordat ze deelnemen aan betogingen;
- Interpretatieve omzendbrief van de minister van Binnenlandse Zaken op grond waarvan de burgemeesters bestuurlijke maatregelen kunnen nemen om preventieve en individuele verboden op te leggen om deel te nemen aan openbare bijeenkomsten;
- Vervolging en/of strafrechtelijke veroordeling van klimaatactivisten of vakbondsleden voor het uitvoeren van vreedzame protestacties;
- Misbruik van de wet om activisten te veroordelen. In feite worden nu strafrechtelijke bepalingen toegepast die oorspronkelijk niet bedoeld waren om op acties van toepassing te zijn, zoals we hebben gezien bij de toepassing van artikelen 406 en 546/1 van het Strafwetboek;

- Gemeentelijke administratieve sancties (GAS-boetes), onlangs verhoogd van 350 naar 500 euro, opgelegd aan vreedzame betogers die deelnemen aan een actie en die zich niet hebben gehouden aan gemeentelijke verordeningen met regels die te beperkend zijn met betrekking tot de vrijheid van betoging (veel te lang op voorhand toestemming moeten vragen) of opgelegd aan organisaties die posters of folders hebben gebruikt als onderdeel van hun acties;
- Het afgeblazen wetsvoorstel van de minister van Justitie om een gerechtelijk betogingsverbod in het Strafwetboek op te nemen voor soms kleine overtredingen begaan tijdens protestbijeenkomsten;
- Invoering van nieuwe misdrijven als de kwaadwillige aantasting van het overheidsgezag en het aanzetten tot terrorisme, waarover het Federaal Instituut voor de Mensenrechten een negatief advies uitbracht.

Dit zijn maar een paar voorbeelden, die allemaal het betogingsrecht onder druk zetten. Deze onderdrukking van mensenrechtenactivisten en deze beperkingen hebben een concreet en gevaarlijk ontradend/afschrikkend effect (“chilling effect”) op de uitoefening van grondrechten, op het maatschappelijk middenveld en op burgerbetrokkenheid.

Uit een onderzoek van het Zwitserse Federale Instituut voor Mensenrechten bleek dat meer dan de helft van de 150 ondervraagde organisaties die zich bezighielden met klimaatverandering, sociale rechten en antiracisme te maken had gehad met geweld en intimidatie.

Ook op het werk staat het recht op protest, dat wordt uitgeoefend via het grondrecht op collectieve onderhandelingen ondersteund door het grondrecht om te staken, onder zware druk. Deze beperkingen worden wereldwijd gedocumenteerd door de Global Rights Index van het Internationaal Vakverbond. België is geen uitzondering: zo werden stakers veroordeeld voor het verstoren van het verkeer of het beschadigen van het asfalt tijdens stakingsacties. Vreedzame stakersposten (piketten) tijdens collectieve geschillen werden opgeheven door gerechtelijke bevelen volgend op eenzijdige verzoekschriften van werkgevers. Deze bevelen gingen gepaard met aanzienlijke dwangsommen. De vakbonden zijn geen partij in deze procedures en kunnen daarom hun standpunt niet naar voren brengen. Het bevel kan door de vakbonden in beroep worden aangevochten, maar deze procedure neemt enkele maanden in beslag. Als gevolg hiervan wordt de uitoefening van het stakingsrecht tenietgedaan, zonder toegang tot een effectief rechtsmiddel. België blijft het gebruik van deze eenzijdige verzoekschriften toestaan, ondanks het feit dat het Europees Comité voor Sociale Rechten deze praktijk al in 2011 strijdig achtte met artikel 6.4 van het Europees Sociaal Handvest.

Kortom, de overheid lijkt elke vorm van mobilisatie steeds meer te beschouwen als een vorm van verstoring of bedreiging van de openbare orde. Op basis hiervan beperkt ze onrechtmatig de uitoefening van het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en meningsuiting en verbiedt ze bepaalde vormen van protest zelfs helemaal.

3. DE COALITIE EN HAAR DOELSTELLINGEN

Sinds het ontstaan van België hebben sociale bewegingen de regelgeving beïnvloed door de goedkeuring, wijziging of afschaffing van rechtsregels te eisen. De ontwikkeling van het recht en die van de sociale bewegingen zijn nauw met elkaar verbonden. De bijdrage van sociale bewegingen aan de positieve ontwikkeling van de regelgeving in een rechtsstaat mag niet uit het oog worden verloren.

Betogingen, acties en stakingen zijn vreedzame instrumenten voor sociale actoren die hun eisen op de politieke agenda willen zetten en de eerbiediging van fundamentele mensenrechten en sociale, klimaat- en economische vooruitgang willen bevorderen.

Sociale mobilisatie heeft zo’n belangrijke plaats in de wet dat het een aantal fundamentele beschermingen geniet die in de wet verankerd zijn.

Het houden van verkiezingen en het delegeren van wetgevende macht aan gekozen parlementariërs ontslaat de gekozen autoriteiten er niet van om burgers in staat te stellen hun mening te uiten en zo een middel te behouden om de uitoefening van de macht van de wetgever te beïnvloeden. Dit is precies de rol die sociale mobilisatie kan spelen: op eender welk moment kunnen samenkomen om een mening te verdedigen en regelgeving te beïnvloeden.

Het is van vitaal belang om je te kunnen organiseren en over de middelen te beschikken om uiting te geven aan het feit dat je het niet eens bent met iets, of om vooruitgang te eisen op het gebied van sociale, milieu-, economische of mensenrechten. Deze middelen kunnen verschillende vormen aannemen, zoals betogingen, stakingen en piketten, campagnes op sociale netwerken en pleitbezorging, of creatievere vormen van mobilisatie en directe actie. Welke vorm deze vreedzame acties ook aannemen, ze worden gevoerd met het doel op te komen voor mensenrechten, voor sociale rechten, voor het milieu of voor vrede. Daarom moeten acties, organisatoren en deelnemers beschermd worden tegen elke vorm van onderdrukking, bestraffing, vervolging, intimidatie of bedreiging.

Het is daarom dat, dankzij de voortdurende druk van sociale mobilisatie, het Belgisch en internationaal recht in de wetgeving verschillende mechanismen garanderen voor de controle van de burgers op het optreden van de autoriteiten. Het recht om te betogen, de vrijheid van meningsuiting en het stakingsrecht behoren hiertoe en zijn fundamentele mensenrechten.

De huidige aanvallen op het recht om te betogen moeten ons dus grote zorgen baren. Hoewel de bescherming die de Belgische wet aan demonstranten biedt natuurlijk moet worden toegejuicht, dwingen de huidige gebeurtenissen ons om vast te stellen dat deze bescherming achteruitgaat en niet langer toereikend is.

Geconfronteerd met deze feiten hebben de organisaties die dit manifest hebben ondertekend zich verenigd in de coalitie 'Right to Protest'.

De coalitie is opgericht met als doel de huidige trends te keren. Ze roept de autoriteiten op om de deelname van het publiek aan de besluitvorming en de bescherming van rechten zoals de vrijheid van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging en het stakingsrecht te garanderen. Ze roept ook op tot een veilige en stimulerende ruimte voor dialoog met alle geledingen van de samenleving die de fundamentele rechten en vrijheden respecteren.

De coalitie is ervan overtuigd dat, om dit te bereiken, de autoriteiten hun reactie op de protesten moeten veranderen. In plaats van de protesten te belemmeren of zelfs te onderdrukken, moeten de autoriteiten zich richten op het aanpakken van de onderliggende oorzaken van de protesten, d.w.z. de sociale, ecologische, economische en geopolitieke crises. Burgers en het maatschappelijk middenveld moeten de vrijheid krijgen om deze zorgen op de politieke agenda te zetten.

De autoriteiten hebben de eerste verantwoordelijkheid om de bescherming van de mensenrechten te garanderen, met inbegrip van de vrijheid van meningsuiting en het recht om zich te organiseren. Ze hebben ook de plicht om alle burgers die campagne voeren voor de bescherming van fundamentele mensenrechten te beschermen tegen criminalisering, vervolging en intimidatie.

Het valt te betreuren dat sommige politici, met name parlementsleden en regeringsleden, activisten uit het maatschappelijk middenveld op één lijn stellen met criminelen. Het belang van hun rol moet publiekelijk worden erkend en gewaardeerd. Politici moeten de bescherming van de vrijheid van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging bevorderen. Ze moeten niet doen alsof stakingen, betogingen en vreedzame burgerlijke ongehoorzaamheid, en alle verstoringen die daaruit voortvloeien, gewelddadige of criminele activiteiten zijn.

De autoriteiten mogen de burgerlijke ruimte en de uitoefening van de fundamentele vrijheden niet beperken. Integendeel, ze moeten de uitoefening van de vrijheden van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging vergemakkelijken en een veilige omgeving creëren die bevorderlijk is voor deze vrijheden.

De autoriteiten moeten ervoor zorgen, met inachtneming van de scheiding der machten, dat de aanpak van betogingen, stakingen en acties door zowel civiele als strafrechtbanken niet bijdraagt aan het beperken van de ruimte voor burgeractie. Zoals we in de jurisprudentie van de afgelopen jaren hebben gezien, hebben economische kwesties de neiging voorrang te krijgen op fundamentele mensenrechten. De rechtbanken moeten ervoor zorgen dat hun uitspraken over stakingen en betogingen, inclusief de opgelegde sancties, consistent zijn en de uitoefening van de vrijheden van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging effectief beschermen.

4. VASTSTELLINGEN EN EISEN VAN DE COALITIE

Dit hoofdstuk is opgebouwd rond drie belangrijke momenten in de uitoefening van de vrijheid van betogen: vóór de betoging, tijdens de betoging en na de betoging. Er is ook een sectie gewijd aan de naleving van het internationaal recht.

Bij elk van deze sleutelmomenten worden vaststellingen gedaan die ons nopen tot het formuleren van een aantal gerelateerde eisen.

A. VÓÓR EEN BETOGING

1. Vaststellingen

In de overgrote meerderheid van de gevallen in België moet voor de organisatie van een betoging een toelating worden gevraagd bij een (gemeentelijke of andere) overheid op basis van het geldende politiereglement. Het verkrijgen van dergelijke toelating is vaak een lang en ingewikkeld proces.

De formulieren die gebruikt worden om een toelating aan te vragen, hoewel ze over het algemeen online beschikbaar zijn, vormen vaak een eerste obstakel voor de vrijheid om te betogen, gezien hun complexiteit en lengte. Ze zijn vaak niet aangepast aan de organisatie van betogingen van politieke of sociale aard.

De autoriteiten leggen ook onevenredige eisen op die de organisatie van de betoging ontmoedigen of op zijn minst bijzonder ingewikkeld maken: bijvoorbeeld het verstrekken van preventieve medische zorg of het afsluiten van een verzekering die de verantwoordelijkheden van de organisatoren van de betoging voldoende dekt.

Soms wordt er geen toelating gegeven omdat er bijkomende toelatingen moeten worden aangevraagd bij andere autoriteiten, afhankelijk van het beoogde parcours van de betoging.

De toelating moet vaak te lang op voorhand worden aangevraagd. Bijvoorbeeld:

- in Namen en Luik is deze termijn 3 maanden.
- in Antwerpen is de termijn 3 weken;
- in Gent en Brussel bedraagt de termijn 10 dagen.

Al deze factoren leiden ertoe dat de autoriteiten zelf voorstellen om de geplande betoging uit te stellen of zelfs te annuleren.

Deze zware en omslachtige administratieve rompslomp kan ertoe leiden dat betogingen worden opgegeven of uitgesteld lang nadat de gebeurtenissen die aanleiding gaven tot de mobilisatie, hebben plaatsgevonden.

In sommige gevallen reageren de bevoegde autoriteiten op een aanvraag tot toelating voor een betoging door een bevel uit te vaardigen om de geplande betoging te verbieden, ook al is er geen risico op een concrete en ernstige verstoring van de openbare orde aangetoond, waardoor de organisatoren gedwongen worden juridische stappen te ondernemen om het verbodsbevel aan te vechten. Soms wordt als rechtvaardiging voor een verbod ook ingeroepen dat er een risico bestaat op een tegenbetoging.

Preventieve maatregelen worden steeds vaker genomen door middel van politieverordeningen. Deze praktijk druist in tegen het principe dat het recht om te betogen zo ongereguleerd mogelijk moet worden uitgeoefend.

In augustus 2022 herinnerde de minister van Binnenlandse Zaken in een omzendbrief over individuele en preventieve betogingsverboden alle lokale overheden van het land aan de mogelijkheid om preventief de toegang tot een betoging te verbieden “aan bepaalde herrieschoppers in de context van een betoging”.

Dit soort beperking van mensenrechten door preventieve administratieve maatregelen op basis van louter vermoedens dat een persoon bijvoorbeeld de openbare orde of de nationale veiligheid zou kunnen verstoren, is uiterst zorgwekkend.

Het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens (FIRM) bracht een overwegend negatief advies uit: “Een dergelijk verbod vormt een drastische beperking van het recht op betoging. Het FIRM heeft ook sterke bezwaren, die te maken hebben met het respect voor de rechtsstaat, tegen de “invoering” van een dergelijke maatregel door middel van een omzendbrief, die het parlement omzeilt. In een rechtsstaat is het in de eerste plaats aan het parlement om te oordelen over de opportuniteit van belangrijke vrijheidsbeperkingen”.

2. Onze eisen

Toestaan dat het grondrecht om te betogen “zoveel mogelijk ongereguleerd” wordt uitgeoefend.

Alle bepalingen intrekken die voorafgaande toestemming vereisen voor het organiseren van vreedzame bijeenkomsten. Een procedure van voorafgaande kennisgeving kan aanvaardbaar zijn, op voorwaarde dat ze niet te omslachtig is en een zekere mate van flexibiliteit en spontane bijeenkomsten toelaat. Met het oog hierop zouden lokale autoriteiten kunnen worden aangemoedigd om een uniforme aanmeldingsprocedure in te voeren die gemakkelijk toegankelijk is en in overeenstemming is met de mensenrechten.

Preventieve maatregelen mogen enkel worden opgelegd als ze door de wet worden voorzien, als dit gebeurt met als doel het beschermen van bepaalde beperkte publieke belangen, als ze manifest noodzakelijk zijn en als ze proportioneel zijn m.b.t. voormeld doel.

In te vullen formulieren moeten specifiek zijn voor aanvragen voor bijeenkomsten in de openbare ruimte (gebruik bijvoorbeeld niet hetzelfde formulier als voor een buurtfeest).

Intrekking van de “neutrale zones” zoals met name voorzien door de bepalingen van de wet van 2 maart 1954, door politiereglementen of door de praktijk erkend.

Ervoor zorgen dat alle bepalingen die voorafgaande toestemming vereisen voor het organiseren van vreedzame bijeenkomsten, worden ingetrokken. Vreedzame betogers mogen niet uiteengedreven, gestraft, gearresteerd of vervolgd worden enkel en alleen omdat ze geen toelating hebben gevraagd om te betogen. Administratieve sancties moeten in dit geval worden uitgesloten.

Alle gepaste maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat diegenen die vreedzaam hun recht uitoefenen om te betogen, dit kunnen doen en niet onnodig verstoord of uiteengedreven worden — zelfs als de betoging niet volledig in overeenstemming is met de plaatselijke politiewetten of andere voorschriften.

Voorzie de politie en lokale autoriteiten van voldoende duidelijke richtlijnen, vooral met betrekking tot de omkadering van betogingen.

Zorg ervoor dat gemeentepersoneel de juiste training over deze onderwerpen krijgt.

De autoriteiten verbieden om organisatoren te verplichten een BA-verzekering af te sluiten.

De organisatoren niet verantwoordelijk stellen voor de acties van individuele deelnemers of voor de acties van niet-deelnemers of provocateurs.

Ervoor zorgen dat de kosten voor het bieden van adequate beveiliging en veiligheid (inclusief verkeers- en crowd management) volledig worden gedragen door de overheid. De staat mag geen extra kosten opleggen om een adequate ordehandhaving te garanderen.

Deelnemers of organisatoren niet verplichten om regelingen te treffen of bij te dragen in de kosten van ordehandhaving of veiligheid, medische bijstand of schoonmaak, of andere openbare diensten in verband met vreedzame bijeenkomsten. Een dergelijke verplichting is niet verenigbaar met artikel 21 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, dat het recht op vreedzame vergadering erkent.

Routeverboden en omleidingen beperken, die het risico inhouden dat de daad van hoorbaar en zichtbaar betogen in de openbare ruimte zinloos wordt.

Betogingsverboden mogen alleen bij gemeentelijke verordening worden opgelegd als de wet daarin voorziet, als ze bedoeld zijn om bepaalde beperkte openbare belangen te beschermen, als ze manifest noodzakelijk zijn en als ze proportioneel zijn m.b.t. voormeld doel.

Intrekking van de omzendbrief van de minister van Binnenlandse Zaken die individuele en preventieve betogingsverboden mogelijk maakt.

B. TIJDENS EEN BETOGING

1. Vaststellingen

Tijdens grote betogingen organiseren de autoriteiten soms controleposten en fouilleringen op de verschillende plaatsen waar de demonstranten aankomen. Soms werden veel deelnemers al vóór het begin van de betoging bestuurlijk aangehouden.

Sommige betogingen werden aanvankelijk getolereerd, maar vervolgens werd er tijdens deze betogingen ernstige repressie toegepast: talrijke illegale en willekeurige arrestaties, vooral van minderjarigen, afranselingen zonder reden, seksistische en racistische beledigingen en bespugen vanwege de ordehandhavers.

Vreedzame acties werden hardhandig onderdrukt: waterkanon, schilden, honden, wapenstokken en pepperspray.

De overgrote meerderheid van de deelnemers wordt bestuurlijk aangehouden en in de boeien geslagen, ook al is er geen enkele daad van rebellie gepleegd of vormen ze geen enkel gevaar na hun bestuurlijke aanhouding.

Bovendien zijn er nog steeds de “neutrale zones”, en dit zijn gebieden waar het verboden is om een mening te uiten, terwijl het gaat om relevante plaatsen voor de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting.

Bij verschillende betogingen hebben de ordehandhavers gebruik gemaakt van de omstreden procedure van de “nasse” (fuike of korf), die erin bestaat meerdere personen hun bewegingsvrijheid te ontnemen binnen een betoging of in de onmiddellijke omgeving ervan, door middel van een omsingeling door de ordehandhavers die tot doel heeft te verhinderen dat zij de aldus afgebakende perimeter betreden of verlaten.

Ook in de arbeidswereld gaat de uitoefening van het recht op betoging, dat geacht wordt de vorm aan te nemen van het stakingsrecht, heel vaak gepaard met het opzetten van vreedzame stakersposten (piketten), waarvan de wettigheid al lang vaststaat. We zien echter een opleving in het gebruik van noodbevelen die worden uitgevaardigd op eenzijdige verzoekschriften, die resulteren in het opheffen van piketten en het tenietdoen van lopende collectieve acties. Deze bevelen gaan gepaard met zeer hoge boetes voor iedereen die zich er niet aan houdt. We hebben ook gezien, vooral in het kader van de stakingsacties bij Delhaize, dat de politie hardhandig ingreep om winkels weer open te krijgen, of dat bepaalde deurwaarders hun boekje te buiten gingen, in strijd met het stakingsrecht.

2. Onze eisen

Intrekking van de “neutrale zones” zoals met name voorzien door de bepalingen van de wet van 2 maart 1954, door politiereglementen of door de praktijk erkend.

Ervoor zorgen dat het toezicht van de politie op betogingen in overeenstemming is met de internationale mensenrechtenwetgevingen - normen rond het gebruik van geweld, waaronder de Grondbeginselen van de VN inzake het gebruik van geweld en vuurwapens door rechtshandhavingsambtenaren.

Een snel, grondig, onafhankelijk en doeltreffend onderzoek instellen naar alle beschuldigingen van onnodig en buitensporig gebruik van geweld tijdens betogingen.

De resultaten van dit onderzoek openbaar maken, inclusief (maar niet beperkt tot) de incidenten die hebben geleid tot formele klachten.

Tucht- en/of strafrechtelijke procedures starten tegen iedereen die verantwoordelijk wordt bevonden voor mensenrechtenschendingen.

Als de aanwezigheid van de politie noodzakelijk is, moet het beheer van de bijeenkomst worden gepland en uitgevoerd met de bedoeling de bijeenkomst te laten plaatsvinden zoals gepland en het risico van schade aan personen of eigendommen tot een minimum te beperken.

Ervoor zorgen dat politieagenten onder alle omstandigheden kunnen worden geïdentificeerd.

Het gebruik van de “nasse” (omsingeling) verbieden. Verbieden van het gebruik van “minder dodelijke” wapens die ontworpen zijn met als enig doel het toebrengen van schade; het gebruik van andere “minder dodelijke” wapens moet strikt geregeld worden.

Identiteitscontroles louter op basis van deelname aan een betoging verbieden. Identiteitscontroles mogen alleen worden uitgevoerd met een geldige reden, of dat nu bij een betoging is of elders. Wanneer een controle wordt uitgevoerd, moet de politie in ieder geval een ontvangstbewijs afgeven waarop de reden van de identiteitscontrole staat vermeld.

Verbieden van ongerechtvaardigde huiszoekingen door de politie en politiecontroleposten.

Verbieden aan de ordediensten om demonstranten te verhinderen deel te nemen aan een vreedzame bijeenkomst.

Verbieden van het gebruik van drones voor het identificeren van personen door de politie, met name in het kader van de uitoefening van de vrijheid van betoging.

Het gebruik van gezichtsherkenning tijdens betogingen verbieden.

Alle vormen van discriminerende profilering verbieden op basis van criteria die beschermd worden door antidiscriminatiewetgeving.

Respecteren van het recht om de politie te filmen.

Illegaal gedrag van ordehandhavers bestraffen.

Het gebruik van eenzijdige verzoekschriften in collectieve geschillen uitsluiten in overeenstemming met de beslissing van het Europees Comité voor Sociale Rechten uit 2011. Deze verzoekschriften hebben tot gevolg dat vreedzame stakingsacties worden gebroken.

C. NA EEN BETOGING

1. Vaststellingen

Deelnemers aan betogingen worden steeds vaker geconfronteerd met gemeentelijke administratieve sancties (GAS). Dit is ook het geval bij het uitoefenen van het recht op vrije meningsuiting, in het bijzonder bij het ophangen van stickers en posters in de openbare ruimte. Deze boetes zijn onlangs verhoogd tot 500 euro. Het toegenomen gebruik van dit soort administratieve sancties maakt deel uit van een groeiende trend om de repressie van overtredingen met betrekking tot het gebruik van de openbare ruimte te delegeren aan het lokale administratieve apparaat, met als doel een snelle en effectieve repressieve reactie.

Naast administratieve repressie zijn er ook al activisten/militanten vervolgd en veroordeeld.

Vakbondsactivisten/-militanten en -leiders werden voor de rechtbank en in beroep vervolgd en veroordeeld voor kwaadwillige belemmering van het verkeer (art. 406 van het Strafwetboek) vanwege hun vreedzame aanwezigheid bij een wegblokkade. Anderen werden vervolgd voor “het produceren of in bezit hebben van afval zonder het te beheren of te laten beheren in omstandigheden die ontworpen zijn om de negatieve effecten op water, lucht, bodem, flora en fauna te beperken, om ongemakken veroorzaakt door lawaai en geuren te voorkomen en, in het algemeen, om het milieu en de menselijke gezondheid niet te schaden” na het organiseren van een stakingspiket. Na een eerste veroordeling en een lange beroepsprocedure werden ze uiteindelijk vrijgesproken voor deze feiten.

Dit soort juridische procedures zijn omslachtig, stressvol en duur voor de betrokken demonstranten. Ze kunnen ook gevolgen hebben voor iemands werk in geval van veroordeling.

Klimaatactivisten hebben ook te maken gehad met juridische stappen na een vreedzame daad van burgerlijke ongehoorzaamheid om investeringen in infrastructuur voor fossiele brandstoffen en de activiteiten van een gasexploitant aan de kaak te stellen die indruisen tegen de klimaatdoelstellingen en mensenrechten. Ze werden vervolgd en veroordeeld, weliswaar met opschorting van de uitspraak, voor het betreden van een havengebied.

Rechtszaken hebben vaak een intimiderend effect op demonstranten. Het is belangrijk om op te merken dat ze niet altijd door de autoriteiten worden geïnitieerd, maar ook kunnen worden geïnitieerd door particuliere actoren die zich burgerlijke partij stellen.

Het eerder genoemde misdrijf van kwaadwillige belemmering van het verkeer lijkt nu ook een strafrechtelijk instrument te vormen om militanten aan te pakken.

Naast de bovengenoemde gevallen vrezen we ook een meer algemene toename van rechtszaken tegen actoren uit het maatschappelijk middenveld. Volgens een rapport uit 2023 van de Coalition Against Slapps in Europe (CASE) neemt het aantal van dergelijke procedures gestaag toe.

Het doel van deze procedures is om degenen die vervolgd worden lastig te vallen, te intimideren en het zwijgen op te leggen door financiële druk op hen uit te oefenen en hen te onderwerpen aan de stress van langdurige juridische procedures.

We merken ook op dat sommige autoriteiten dreigen bepaalde organisaties hun subsidies te ontnemen als ze acties ondernemen die de betrokken autoriteiten niet bevallen.

Helaas bevat het nieuwe Strafwetboek, dat in februari 2024 is aangenomen, nieuwe strafbepalingen die schadelijke gevolgen hebben voor de vrijheid van betoging. Deze nieuwe bepalingen, die een misdrijf van kwaadwillige aantasting van het overheidsgezag en het aanzetten tot terrorisme introduceren, brengen ernstige risico's van ongerechtvaardigde beperkingen van de vrijheid van meningsuiting met zich mee. Dergelijke bepalingen kunnen worden gebruikt om bepaalde vormen van maatschappelijk protest strafbaar te stellen.

2. Onze eisen

Het gebruik van gemeentelijke administratieve sancties voor het organiseren van of het deelnemen aan vreedzame betogingen of voor het uitoefenen van het recht op vrijheid van meningsuiting verbieden.

Geen strafbepalingen invoeren die een verbod op betogen inhouden.

Ervoor zorgen dat alle beperkingen op burgerlijke ongehoorzaamheid worden onderzocht en geëvalueerd in overeenstemming met het internationale recht en de internationale normen met betrekking tot het recht op vrijheid van meningsuiting en vreedzame vergadering. De aanklacht tegen militanten die burgerlijke ongehoorzaamheid prediken, moet de aard van de daad zelf weerspiegelen en rekening houden met de intentie en de algehele impact, om ervoor te zorgen dat er geen onnodige beperkingen worden opgelegd aan het recht op vrijheid van geweten, meningsuiting en vreedzame vergadering.

De vijf aanbevelingen van de speciale VN-rapporteur voor milieubeschermers in het kader van het Verdrag van Aarhus ten uitvoer leggen om de repressie door de overheid van milieuprotest en burgerlijke ongehoorzaamheid tegen te gaan.

De wet niet gebruiken om enige vorm van mobilisatie die de fundamentele mensenrechten respecteert, te onderdrukken.

Rechters een grondige opleiding geven over fundamentele mensenrechten, in het bijzonder het betogingsrecht.

Het vervolgingsbeleid van de procureurs moet de noodzaak inhouden om het recht op protest te waarborgen.

Afzien van het intrekken of dreigen met het intrekken van financiering van organisaties op grond van het feit dat zij hun recht op protest hebben uitgeoefend.

Degenen die zich schuldig maken aan mensenrechtenschendingen moeten ter verantwoording worden geroepen en slachtoffers moeten toegang hebben tot een effectief rechtsmiddel en adequate genoegdoening.

Zorgen voor volledige vergoeding van de schade geleden door de militant die wordt vervolgd in strijd met zijn fundamentele mensenrechten.

Doeltreffende, evenredige en afschrikkende sancties invoeren tegen diegenen die onrechtmatige procedures aanspannen tegen militanten die legitieme doelstellingen nastreven die verenigbaar zijn met een samenleving die de grondrechten van iedereen eerbiedigt.

De reikwijdte van de strafrechtelijke bepalingen beperken tot de doelstellingen zoals nagestreefd en beschreven in de voorbereidende werkzaamheden, waarbij strafbaarstelling van het recht op collectieve actie moet worden vermeden.

Geen beperkingen opleggen aan het recht van milieudemonstranten om zichzelf te verdedigen, met name door de toelichtingen van hun redenen voor de betoging, en bij hun beslissingen met deze redenen rekening houden.

Ervoor zorgen dat rechterlijke beslissingen in zaken met betrekking tot betogingen, met inbegrip van de opgelegde straffen, consistent zijn en de uitoefening van de vrijheden van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging beschermen.

Gebruik maken van de beste praktijken van andere rechtsgebieden met betrekking tot milieu-protestzaken.

Administratieve hechtenis van vreedzame demonstranten verbieden.

In geval van vrijheidsberoving:

- Eisen dat de rechten van personen die van hun vrijheid zijn beroofd daadwerkelijk worden gerespecteerd.
 - Verbieden van het systematisch en ongemotiveerd gebruik van vingerafdrukken en gezichtsopnames van personen die van hun vrijheid zijn beroofd.
 - Voldoen aan de aanbevelingen van het Comité P over grootschalige bestuurlijke aanhoudingen.
-

D. EERBIEDIGING VAN HET INTERNATIONAAL RECHT

1. Vaststellingen

Zoals we gezien hebben, hebben verschillende internationale instellingen erop gewezen dat België zijn internationale verplichtingen niet nakomt.

In 2011 wees het Europees Comité voor Sociale Rechten er bijvoorbeeld op dat het gebruik van eenzijdige verzoekschriften bij collectieve geschillen een schending vormde van artikel 6.4 van het Europees Sociaal Handvest, omdat het in strijd was met het stakingsrecht dat in die bepaling is vastgelegd.

Op internationaal niveau bestaan er talrijke initiatieven om het respect voor de fundamentele mensenrechten te bevorderen, met inbegrip van het recht om zich uit te drukken en te betogen.

Volgens een rapport van Amnesty International is het misbruik van rubberen kogels en andere “minder dodelijke” wapens door de ordehandhavers tegen vreedzame betogers over de hele wereld steeds meer verspreid, wat leidt tot meer gewonden en doden.

De toenemende beschikbaarheid van deze wapens heeft het gebruik van geweld tegen demonstranten doen toenemen, wat heeft geleid tot een sterke stijging van het aantal blijvende handicaps die door deze wapens worden veroorzaakt.

Een internationaal verdrag tegen de handel in martelwerktuigen is dringend nodig om de handel in wetshandhavingsuitrusting te reguleren en het recht op betoging te helpen beschermen. De Europese Unie, die het gebruik van de rechterlijke macht tegen journalisten en activisten/militanten heeft waargenomen, heeft een richtlijn opgesteld, bekend als de SLAPP-richtlijn¹, gericht op het instellen van mechanismen om het gebruik van de rechterlijke macht om mensen lastig te vallen en te intimideren te bestrijden.

In milieuzaken bepaalt het Verdrag van Aarhus dat het publiek toegang moet hebben tot informatie, moet deelnemen aan het besluitvormingsproces en toegang moet hebben tot de rechter.

De correcte toepassing van internationale verdragen door het openbaar ministerie en de rechtbanken laat steeds meer te wensen over. Zo werden de 17 vakbondsleden “van het viaduct van Cheratte” en de Greenpeace-activisten veroordeeld ondanks het feit dat hun vreedzame acties werden beschermd door de artikelen 10 en 11 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, en zonder dat de rechtbanken een concrete rechtvaardiging gaven wat betreft de noodzaak en de proportionaliteit van de opgelegde straf.

2. Onze eisen

De besluiten van de toezichthoudende organen van internationale instellingen respecteren, in het bijzonder de besluiten van het Europees Comité voor Sociale Rechten en de besluiten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

De procedure van de Verenigde Naties steunen die moet leiden tot een internationaal verdrag om de handel in rechtshandhavingsuitrusting te reguleren.

Doorgaan met een ambitieuze omzetting van de Europese SLAPP-richtlijn.

Actieve uitvoering van het Verdrag van Aarhus, rekening houdend met de aanbevelingen van de speciale VN-rapporteur inzake milieubeschermers in het kader van het Verdrag van Aarhus.

Ervoor zorgen dat rechterlijke beslissingen in zaken met betrekking tot betogingen, met inbegrip van opgelegde sancties, consistent zijn en de uitoefening van de vrijheden van meningsuiting, vreedzame vergadering en vereniging beschermen. Rechtbanken zouden zich ook moeten laten inspireren door goede praktijken uit andere rechtsgebieden met betrekking tot milieuprotestzaken.

¹ Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde of onrechtmatige gerechtelijke procedures (“strategische rechtszaken tegen publieke participatie”), Brussel, 27.4.2022, COM(2022) 177 final, 2022/0117(COD): <https://tinyurl.com/37dj9wj6>

